

WSTĘP

Pierwszymi osobami uprawnionymi i zobowiązanymi do troski o sytuację życiową i kształtowania sytuacji prawnej małoletniego dziecka są jego rodzice. Zasada prymatu rodziców znajduje swój wyraz zarówno w regulacjach międzynarodowych (art. 5 i 18 konwencji o prawach dziecka), jak i krajowym porządku prawnym, w tym przede wszystkim w treści ustawy zasadniczej (art. 18 i 48 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej) oraz przepisach regulujących sposób sprawowania władzy rodzicielskiej (art. 92 i nast. kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

To rodzice sprawują pieczę nad osobą małoletniego dziecka, dbając o jego psychofizyczny oraz duchowy i intelektualny rozwój, wychowując je i kierując nim. W kontakcie ze światem zewnętrznym mają także legitymację do reprezentowania dziecka, a zatem występowania w jego imieniu. We wszystkich tych działaniach rodziców obowiązuje jedno najistotniejsze kryterium – dobro ich dziecka.

Wśród praw przysługujących dziecku podstawowymi są prawo do życia, prawo do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką, a także prawo do wychowania w środowisku rodzinnym w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia, które służyć ma pełnemu i harmonijnemu rozwojowi jego osobowości. Główną rolę w realizacji praw małoletniego dziecka odgrywają jego rodzice. Przysługuje im w tej sferze prymat względem państwa i innych osób. Obowiązkiem państwa jest natomiast wspieranie rodziców w tym zadaniu.

Istnieją obszary dotyczące zagwarantowania praw przysługujących dziecku wymagające szczególnego zaangażowania państwa w podejmowanie działań zmierzających do tego, aby potrzeby dziecka wyrażone w tych prawach zostały zaspokojone. Do tych obszarów należy z pewnością zapewnienie najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej (art. 24 KoPD) oraz dostępu do edukacji (art. 28 i 29 KoPD). Zadania państwa we wskazanych zakresach mają przede wszystkim charakter organizacyjny i strukturalny, a realizowane powinny być z poszanowaniem prymatu rodziców w decydowaniu o sprawach dziecka oraz prawa do wychowywania go zgodnie z ich przekonaniami. Ani szpital, ani szkoła nie przejmują kompetencji rodzicielskich, lecz są elementem systemu wsparcia rodziców dziecka w dbałości o jego dobro. Ingerencja państwa

może jednak polegać na nałożeniu na rodziców określonych obowiązków, takich jak np. obowiązek szkolny czy obowiązek szczepień. Tym zagadnieniom poświęcone są dwa spośród tekstów opublikowanych w tym tomie.

Istotne zadania prawo nakłada na państwo także wówczas, gdy rodzice, co do zasady jako pierwsi wyposażeni w kompetencje do kierowania i troski o dziecko, z różnych względów z nich nie korzystają albo korzystają z nich w niewłaściwy sposób. W takich sytuacjach jakakolwiek ingerencja we władzę rodzicielską musi mieć umocowanie ustawowe i może nastąpić wyłącznie w drodze orzeczenia sądu (art. 48 ust. 2 konst.). Szczególnym przypadkiem dysfunkcji rodziców wymagającym ingerencji państwa jest zjawisko przemocy domowej, o którym mowa w trzecim z opublikowanych w książce artykułów.

Niniejsze opracowanie dotyczy zatem trzech obszarów związanych ze sferą uprawnień małoletniego dziecka, w których niezbędne jest podjęcie przez państwo konkretnych działań, takich jak organizacja systemu ochrony zdrowia, systemu oświaty oraz zabezpieczenie małoletnich przed przemocą domową.

Rozdział pierwszy poświęcony jest problematyce dotyczącej zagwarantowania dziecku ochrony jego zdrowia. Autorka zwraca uwagę na rolę rodziców, którzy sprawując władzę rodzicielską mają obowiązek troszczyć się o zdrowie swojego dziecka w ramach profilaktyki zdrowotnej, diagnostyki oraz terapii. Państwo natomiast ma obowiązek zagwarantować dostęp do opieki medycznej we wskazanych zakresach, zwłaszcza wówczas gdy konieczne jest udzielenie świadczeń zdrowotnych. Szczególnie ważnym zagadnieniem jest konflikt pomiędzy prawem rodziców do realizacji takich wartości jak swoboda sumienia i wyznania czy prawo do wychowania dziecka w duchu własnych przekonań a koniecznością ochrony zdrowia i życia dziecka. Analizie poddana została także sytuacja, gdy pomiędzy rodzicami dochodzi do braku porozumienia w kwestii zgody na zabieg medyczny w stosunku do ich dziecka oraz rozbieżność pomiędzy stanowiskiem rodziców a szesnastoletnim dzieckiem uprawnionym do wyrażenia takiej zgody we własnym imieniu.

W rozdziale drugim poruszono zagadnienia dotyczące wpływu prawa oświatowego na władzę rodzicielską, szczególnie na ten jej element, który obejmuje sprawowanie pieczy nad dzieckiem. Podkreślono w nim zasadę prymatu rodziców w kontekście edukacji ich dzieci, ale równocześnie zwrócono uwagę na sytuacje, w których państwo nakłada na rodziców określone obowiązki w tym zakresie, np. obowiązek edukacji. Wskazano także na obszar praw i obowiązków przejmowanych przez szkołę w czasie pobytu dziecka w placówce. Poruszono też problem różnicy poglądów między rodzicami w kwestii edukacji i wychowania ich wspólnego dziecka. Omówiono również kwestię ponoszenia odpowiedzialności za małoletnie dziecko.

Trzeci rozdział dotyczy aspektów prawnych zjawiska przemocy domowej. Autorka podkreśla w nim, że ochrona prawna przed przemocą gwarantowana jest przez Konstytucję, a realizowana poprzez szczególne regulacje rangi ustawowej. Po pierwsze, akty przemocy, do których może dochodzić w środowisku rodzinnym, wypełniają znamiona czynów zabronionych, zagrożonych odpowiednimi konsekwencjami prawnymi. Po drugie, w artykule zwrócono uwagę na to, że przemoc doświadczana w rodzinie może prowadzić do rozpadu małżeństwa, co stawia dziecko w szczególnie trudnej sytuacji w obliczu prób manipulowania nim przez rodziców. Opisano także instrumenty prawne przewidziane w ustawie

o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w tym przede wszystkim procedurę Niebieskiej Karty. Analizując sytuację małoletniego, wskazano, że może on wystąpić zarówno w roli ofiary, świadka, jak i sprawcy przemocy domowej.

Przedstawione w niniejszej publikacji zagadnienia prawne nie wyczerpują skomplikowanego spektrum zagadnień dotyczących realizacji zasady dobra dziecka, zasady prymatu rodziców oraz zasady pomocniczości państwa. Stanowią jednak przykład przenikania się prawa prywatnego i publicznego służącego temu celowi. Ukazana w zebranych w tym tomie artykułach złożoność uregulowań prawnych dotyczących małoletniego jest konsekwencją wysokiego stopnia społecznego i prawnego skomplikowania omawianych zagadnień.

Małgorzata Łączkowska-Porawska